
El telescopi inventat per Joan Roget el 1590

Autor:

Data de publicació: 02-03-2013

José María López Piñero l'any 1960 a la seva obra: Ciencia y técnica en la sociedad española de los siglos XVI-XVII, diu textualment: "Jerónimo Sirturo compara los anteojos de los Roget con los contruidos en Italia, Holanda y otros lugares de Europa y cita en varias ocasiones las normas seguidas por los fabricantes españoles de lentes..."

Article-INH publicat al Diari de Girona el 16/09/2008

La revista History Today ha publicat un article en el qual es revela que l'inventor del telescopi no va ser l'holandès d'origen alemany Hans Lippershey, com fins ara s'apuntava, sinó que la idea la va tenir un gironí de nom Joan Roget. Aquesta revelació coincideix amb l'any en el qual es compleix el 400 aniversari de l'invent d'aquest aparell. La història porta la firma de Nick Pelling, informàtic, consultor i historiador en potència. Un deixeble de Galileu, Hieronimus Sirturo, ja havia atribuït l'invent a Roget. Malgrat que va desenvolupar la seva activitat professional a Girona, el seu nom no surt citat en la premsa gironina dels últims dos-cents anys ni existeix, en principi, documentació sobre un personatge que, de cop i volta, pot convertir-se en famós 400 anys després.

El gironí Joan Roget ja havia estat mencionat en alguns estudis i treballs però es tracta d'un personatge poc conegut. Arran d'aquesta tesi que proposa Pelling i que a continuació s'explica, tots nosaltres tindrem present a l'òptic i inventor gironí del telescopi: Joan Roget. La tesi de Pelling és basa del treball d'un altre català, José María Simón de Guilleuma (1886-1965), que va rastrejar les empremtes fugisseres de Roget i va morir sense completar del tot la seva tasca. La història que planteja Pelling és laberíntica però es llegeix com una novel·la negra. Arrenca a la tardor de 1608 a la Haia. Allà es presenta el 25 de setembre l'òptic Hans Lipperhey i sol·licita audiència amb el príncep holandès Maurici de Nassau. La seva intenció era mostrar-li un invent revolucionari que li permetria veure qualsevol objecte a llarga distància.

El telescopi de Lipperhey suscita admiració príncep holandès Maurici de Nassau i als seus enemics. Segons explica la llegenda que el negociador espanyol a la Haia, Ambrosio de Spínola -retratat per Velázquez en Les llances- va comentar: «D'ara endavant ja mai estaré segur perquè vostè, Nassau, podrà veure'm des de la llunyania». Ple d'orgull, l'òptic Lipperhey registra la patent el 2 d'octubre, però no és l'únic. Dues setmanes després dues persones més van al registre amb artefactes similars: Jacob Metius i Zacharias Janssen. L'interrogant que planteja Nick Pelling és si Metius, Janssen i Lipperhey van tenir pràcticament a la vegada la mateixa idea? D'aquí sorgeix el motor de la tesi de Nick Pelling, que sosté que cap dels tres va ser el pare d'aquest instrument: «Els tres holandesos mentien, enganyaven, amagaven o tenien memòria dolenta en diversos graus». La clau de l'invent està en l'últim dels tres: Zacharias Janssen. El seu fill explica com el seu pare en realitat va copiar el disseny d'un artefacte que havia comprat i que datava de l'any 1590. El fil del telescopi de Janssen ens porta a un misteriósencontre celebrat a la Fira de Frankfurt de l'any 1608, uns dies abans que Lipperhey arribés amb el seu invent a la Haia. Segons un autor de l'època, un holandès -segurament Janssen- va intentar vendre-li a un noble alemany un telescopi però no ho va aconseguir perquè una de les lents estava trencada i perquè el preu era exorbitat. Aquest episodi ha portat a pensar que Janssen venia en realitat un objecte fet per un altre i a endossar la invenció del telescopi a òptics italians com G. Battista della Porta o Rafael Gualterotti. Però les indagacions de Pelling no apunten a Itàlia sinó en direcció a Espanya. Ho fan seguint precisament el camí marcat per un altre italià -Girolamo Sirtori, que durant l'any 1609 va deixar escrit que va conèixer al «verdader i primer inventor» del telescopi: Joan Roget. Pelling segueix els passos de Simón Guilleuma, que va bussejar en inventaris de l'època al darrere d'algun dels primers telescopis fabricats per l'òptic català. Entre ells destaquen dos. En el primer, datat l'abril de 1593, Pedro de Carolona llega a la seva dona una «mena de telescopi de llarga guarnida de llautó». El segon, datat el 5 de setembre de 1608, pertany a una subhasta dels béns de Jaume Galvany, entre els quals s'hi mostra una «mena de telescopi de llauna per mirar de lluny». Segons Pelling, per l'època és molt improbable que el primer inventari respongui a la definició de telescopi però el segon -el de la subhasta- s'ajusta molt tenint en compte als successos d'Holanda. Pelling treu una segona hipòtesis

en aquesta història: «Un desconegut compra el telescopi de Galvany a Barcelona i posa immediatament rumb a Frankfurt, la fira on es presentaven anualment els llibres i els novetats científiques. Allà, al veure's que no tenia contactes, coneix a Janssen i li ofereix anar a mitges en el negoci a canvi que aquest li vengui l'objecte als seus clients.

Janssen -fascinat per l'objecte- fa l'impossible per no vendre'l. Creu que ha trobat la gallina dels ous d'or. Vol quedar-se l'invent i així ho fa. Torna de seguida a Holanda, convençut que serà capaç de fabricar alguna cosa semblant. Però Janssen no és òptic i necessita lents. Demana ajuda a Lipperhey i a Metius. S'adona que a la vegada propaga el secret i cava la seva pròpia tomba. Quan construeix el seu propi telescopi i va a l'oficina de patents, s'adona que Lipperhey és qui el va avançar, arrabassant-li de passada els llores a l'òptic de Girona.» Pelling no amaga en cap moment la seva condició de deutor de les indagacions del seu predecessor català, el primer a seguir la pista de Roget. L'autor d'aquesta història va contactar amb la família i es van mostrar satisfets que algú hagués recollit el testimoni del seu pare. Pelling no aspira que els historiadors donin per bona la seva tesi encara que creu que és una explicació plausible d'allò que va passar fa anys: «Però qui sap. Hi ha per aquí molts arxius sense rastrejar».